

Zonder op het leven van A. M. van Schurman verder te willen ingaan, bleek ook reeds uit het tentoongestelde duidelijk hoe begaafd en veelzijdig zij was. Verschillende van haar werken lagen uitgestald. Eveneens een aantal met zekerheid of naar alle waarschijnlijkheid aan haar toegeschreven schilderijen en tekeningen. Dat waren vier zelfportretten, waaronder één op hout geschilderd en één als gravure; beeltenissen van de eerste drie hoogleraren in de godgeleerdheid te Utrecht: C. Dematius, M. Schotanus en G. Voetius, en enige andere portretten, miniaturen en tekeningen.

Maar behalve pen en penseel hanteerde zij ook met vaardigheid naald en schaar. Borduurwerk op foedraal en boekband, handwerk en knipsels legden daarvan getuigenis af. A. M. van Schurman was bedreven in de calligrafie en in de dichtkunst; mede daarvan waren de bewijzen voorhanden.

Dat ook anderen haar beeltenis hebben geschilderd, haar werken herdrukt en haar lof in poëzie hebben gezongen, spreekt vanzelf. Menigmaal is het leven van deze merkwaardige vrouw beschreven, o.a. door dr. G. D. J. Schotel. Dat op korte afstand van de plek, waar haar huis eens stond — Achter de Dom; een gedenksteen geeft de plek aan — een tentoonstelling op haar de aandacht vestigde, stemt tot voldoening.

PAARDENMARKT EN PALMZONDAG IN DE BILT

Mr. P. H. Damsté heeft in de Biltse- en Biltthovense Courant van 20 maart 1959 een en ander geschreven over logementen en herbergen in het vroegere De Bilt. Dat de logementen zijn verdwenen acht hij een gevolg van de verbetering der verkeersmiddelen. Een vraag van meer absolute zin, waarom in een klein dorp — als De Bilt in de 17e en 18e eeuw toch was — niet minder dan drie herbergen waren, vraagt wat meer aandacht zegt de heer Damsté. Ook Gewin heeft zich bij het schrijven van zijn boekje over De Bilt die vraag gesteld. Hij ziet de belangrijkste reden in de handel en wijst op de diverse markten. „Afgezien van de biltse paardenmarkt, waarop ik straks terugkom, werden die markten evenwel in Utrecht gehouden en ik kan mij moeilijk voorstellen, dat die biltse logementen daaraan hun vestiging en bestaansrecht ontleenden.

Meer waarschijnlijk lijkt het me, — zo gaat de heer Damsté verder — dat de ligging van ons dorp aan de grote verkeersweg en dicht bij de stad die blijkbaar grote vraag naar logies in de hand heeft gewerkt. Alle verkeer uit het oosten naar Utrecht moest over de weg en kwam door De Bilt. Van hier tot de Wittevrouwenpoort was altijd nog ruim vier kilometer lopen of rijden en de weg was 's avonds niet verlicht, met alle onveiligheidsbezwaren van dien. Bovendien, als de waakklok had geluid, gingen de stadspoorten dicht. Weliswaar kon men ook na dien nog wel de stad binnenkomen, maar dat gaf dan weer soesah en men moest daarvoor ook poortgeld betalen. Kwam men met 'n rijtuig, dan liefst tien cent. Voor een voetganger behoefde de poort niet te worden opengemaakt. Hij kon door de kleine deur, het klinket, en kon met vier duiten volstaan. Dit tarief werd overigens bij resolutie van burgemeesteren en vroedschap der stad Utrecht van 2 augustus 1675 verdubbeld tot een stuiver, zulks ter bestrijding van de te voorziene onderhoudskosten van het nieuw gevestigde Ambachtskinderhuis.

Ik meen te mogen aannemen, dat velen er de voorkeur aan zullen hebben gegeven in een van de biltse logementen te overnachten, wanneer men zich daar had vergewist van een beschikbaar bed en waar het misschien ook goedkoper was, om de volgende morgen de reis voort te zetten, al of niet met Utrecht als plaats van bestemming.

Dat de stallen van de biltse logementen bij de plaatselijke paardenmarkt goed tot hun recht kwamen, spreekt vanzelf. Wanneer die biltse paardenmarkt is ontstaan is mij niet bekend. Zij hield blijkbaar verband met de utrechtse palmpaardenmarkt. Deze bestond reeds in de 15e eeuw en was de oudste van de utrechtse paardenmarkten, waarvan het aantal zich in de loop van de eeuwen geleidelijk heeft uitgebreid tot twaalf. Waar in de Tegenwoordige Staat het Vreeburg wordt behandeld, lezen we: „Ook wordt er de vermaarde paardenmarkt gehouden, die haar wedergade niet heeft in de Verenigde Provinciën. Hierom wordt het Vreeburg ook dikwijls de *Paardenmarkt* genoemd.”

De biltse paardenmarkt, die ook als zodanig een grote vermaardheid genoot, ging aan de utrechtse palmpaardenmarkt vooraf. Zij werd meestal gehouden op palmzondag of op de zaterdag ervoor. De utrechtse paardenmarkt op maandag en dinsdag na palmzondag. De paarden werden lopende, aan elkaar gestaart, naar hier gebracht en enige weken voor de markt plaats vond begonnen de diverse stallen in ons dorp al vol te stromen. Hotel Nas had dan wel over de 200 paarden in zijn stallen. Het allerbeste op paardengebied kwam hier aan de markt, voor een belangrijk gedeelte uit het buitenland, vooral Duitsland, aangevoerd. De paarden werden op de Spieringweg en op de Holle Bilt afgedraafd, een groot amusement voor de biltse jeugd natuurlijk. Op de dag van de biltse paardenmarkt stonden de paarden tot voorbij de laan van Houdringe opgesteld aan weerskanten van de straatweg.

Wanneer dat jaarlijkse evenement in De Bilt is uitgestorven, laat zich bij benadering wel bepalen. Nas, die in 1882 in De Bilt is gekomen, heeft aan zijn opvolger Thomas verteld, dat hij de biltse paardenmarkt nog juist enkele jaren had meegemaakt. De Utrechtse Provinciale en Stads Almanak, in 1890 verdoopt in Utrechtsch Jaarboekje, vermeldt de biltse paardenmarkt voor het laatst in zijn jaargang van 1891, maar weer andere gegevens doen vermoeden, dat onze paardenmarkt de laatste jaren dat zij op de officiële marktenkalender paradeerde, in werkelijkheid eigenlijk al ter ziele was.

De traditie, dat op palmzondag half Utrecht naar De Bilt wandelde, is een van de vele genoegens die het verkeer ons gedwongen heeft prijs te geven. Een van de attracties dezer wandeling was het voorbijkomen van het bekende studenten-geselschap „Tres faciunt collegium” in hun rijtuigen, voorafgegaan door een Janplezier met muziek. De wandelaars blijven nu thuis, maar „Tres” handhaaft nog steeds het aloude gebruik en pleistert een uurtje bij Nas alvorens de tocht wordt voortgezet. Vroeger stonden er langs het hotel drie bomen, twee linden en daar tussenin een beuk. Een bijzondere beuk, want hij was voor de helft bruin en voor de helft groen. Dit was de Tres-beuk, die op palmzondag met edel vocht begoten werd.”

UTRECHTS OUDE GASFABRIEK

Nu de gasfabriek aan de Wittevrouwensingel-Blauwkapelseweg te Utrecht buiten gebruik gesteld is, hebben verschillende dagbladen iets over de geschiedenis van deze instelling geschreven. Aan Trouw van 5 augustus 1959 ontleen we de volgende passages:

Oorspronkelijk was de gaslevering te Utrecht in handen van een contractant, de heer W. H. de Heus uit Utrecht. Met deze werd in 1842 gecontracteerd om de gemeente met steenkoolgas te verlichten gedurende twintig jaar. Eind 1859 besloot de raad geen nieuw contract aan te gaan, maar de verlichting (fornuizen e.d. waren er nog niet) voor stadsrekening te nemen, met dien verstande, dat de fabrieksgebouwen van stadwege zouden worden gemaakt en over de exploitatie later zou worden beslist.

Onder leiding van civiel ingenieur J. M. van der Made werd de fabriek aan de Wittevrouwensingel gebouwd. De heer A. C. Spruijt werd eerste directeur. De bouwkosten bedroegen meer dan één miljoen. Bij de in werking treding voorzag de fabriek 842 lantaarns van gas en waren 1887 verbruikers.

Voor de somma van één dubbeltje konden verbruikers een „Verordening tot heffing van regten voor het genot van gas uit de stadsfabriek, voor het gebruik van de stadstoestellen daarbij benodigd en voor dzelfder kosten van aanleg”, kopen.

Met stadstoestellen werden bedoeld de vleermuisvlam-gaslamp en de visbek vlamlamp die men tegen huur van de gemeente moest betrekken. Het gebruik van eigen toestellen was niet toegestaan. Ook de kosten van de aanleg kwamen voor rekening van de verbruiker.

Bijna iedere gasfabriek heeft zo nu en dan eens een explosie. Te Utrecht gebeurde dat in 1867. Een zojuist afgebouwde gashouder ging daarbij verloren.

Het verhaal over Utrechts oude gasfabriek eindigt geenszins triest. Want in het gemeente-archief is haar historisch voortbestaan gewaarborgd. Behalve vele bro-